

Salgınların Resim Sanatına Yansıması ve Nedim Günsür'ün “Kızamık” İsimli Eseri Üzerine

Zuhal BAŞBUĞ¹

Öz

Salgınlar tarih boyunca milyonların ölümü ile sonuçlanan, toplumlarda derin iz bırakan trajedilerdendir. İnsanlık tarihinde pek çok salgın hastalıkla mücadele edilmiştir. Tarihin farklı dönemlerinde patlak veren veba, salgınların en yıkıcılarından. Ressamlar, büyük kayıplara sebep olan trajedilere kayıtsız kalmamış ve tuvalerini bu acı olaylara çevirmişlerdir. Bu bakımdan eserlere kaynak teşkil eden sanatçı üretkenliğini etkileyen bazı özel olayların sanatçılar üzerinde meydana getirdiği etkilerden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Çünkü insanların ruhlarındaki izler ve duygular nasıl hayatlarını etkiliyor ise sanatçıyı da yaşanan trajediler, geçmiş yaşantıların izleri yalnız bırakmayarak ve eserlerine yansımıştır. İnsanları ve tüm dünyayı ilgilendiren sorunlardan olan salgın hastalıklar sanatçıları da derinden etkileyen temalardan olarak ve tuvalerine yansımıştır. Ressamlar kendi trajedilerini ya da halkının yaşadığı trajedilere kayıtsız kalmamışlar ve sanat tarihine geçen çok sayıda eser üretmişlerdir. Salgın zamanlarında ressamın sanatçı perspektifi ile konunun vahametini gözler önüne sermenin yanında, toplumsal, dini, tıbbi perspektifle eserler üretirken içinde yaşadıkları topluma hizmet etmişlerdir. Bu bağlamda dijital çağın yaşandığı modern dünyanın ortasına Orta Çağ kabusu gibi çöken Covid 19 pandemisinin de resim sanatına yansımalarını ilerleyen zamanlarda daha net görmek mümkün olacaktır. Bu makalede resim sanatına konu olan salgın resimleri ile birlikte Nedim Günsür'ün “Kızamık” isimli eseri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Salgın, Nedim Günsür, Resim Sanatı

Reflection of Epidemic on Painting Art and Nedim Günsür's Work of Art “The Measles”

Abstract

Epidemic diseases are tragedies that result in the death of millions of people and leave a trace in societies throughout history. Many epidemic illnesses have been fought throughout the human history. The plague, which broke out in different periods of the history, is one of the most devastating epidemic illnesses. Artists have did not remain indifferent to the tragedies that caused great losses and turned their canvases into these painful events. In this respect, it would not be wrong to talk about some specific events that effect artist's productivity, which is the source for the works of art and the effects of these events on the artists. Because just as the traces and emotions in the souls of people affect their lives, the tragedies experienced by the artist and the traces of the past lives are reflected in his works. Epidemics, which are problems that concern people and the whole world, are reflected in their canvases as one of the themes that deeply affect artists. The artists were not indifferent to their own tragedies or the tragedies experienced by their people, and they produced many works that made their way into the history of art. In addition to revealing the gravity of the subject with the artistic perspective of the painters during the epidemic times, they have served the society they live in by producing works with a social, religious and medical perspective. In this context, it will be possible to see more clearly the reflections of the Covid 19 pandemic, which loomed over like a nightmare of the Middle Ages in the middle of the modern digital age on painting art in the future. In this article, Nedim Günsür's work named "Measles" was examined together with the epidemic paintings that are the subject of the art of painting.

Key Words: Epidemic, Nedim Günsür, Painting Art

Atıf İçin / Please Cite As:

Başbuğ, Z. (2020). Salgınların resim sanatına yansıması ve Nedim Günsür'ün “Kızamık” isimli eseri üzerine. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4), 2286-2299.

Geliş Tarihi / Received Date: 23.04.2020

Kabul Tarihi / Accepted Date: 30.07.2020

¹ Öğr. Gör. Dr. - Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, zuhalbasbug@akdeniz.ed u.tr - ORCID: 0000-0001-6856-0432

Giriş

Tarih boyu salgınlar, tüm dünyanın ve toplumların ortak sorunu olarak görülmüş, dili, dini, ırkı ne olursa olsun tüm insanlığı etkileyen ciddi bir sorun olarak nitelendirilmiştir. Yazarlar, şairler, ressamlar bu konuda edebi ve görsel eserler meydana getirmişlerdir. Konuya dini inanç penceresinden bakan devletler olduğu gibi, tıbbi bilimsel açıdan, stratejik politik konularla yaklaşan devletler de olduğu görülmektedir. On dördüncü yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan Kara Ölüm, Kara Veba ya da Büyük Veba Salgını olarak isimlendirilen salgın, büyük can kayıplarına sebep olmuş, iki yüz milyon kadar insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Çin'den başlayan salgın, ticaret yollarıyla Avrupa'ya taşınmış ve burada etkisini göstermiştir. Hemen hemen her yüzyılda görülen bu salgınlardan bazılarını araştırmanın genel konusu olarak belirlemek, insanlığa ve sanat alanına yönelik etkisini değerlendirmek önem taşımaktadır.

Cezayir'den gemiler vasıtasıyla Malaga'ya ve oradan da Sevilla'ya taşınan, tarihte "Sevilla'nın büyük veba salgını" olarak adlandırılan salgında, beş yıl boyunca şehirde yüz elli bin insan yaşamını yitirmiştir. (Bu sayı tüm şehir nüfusunun dörtte birini oluşturmaktadır). Veba tüm Endülüs'te büyük bir ekonomik yıkıma sebep olmuştur. Salgın döneminde ticaret durmuş ve sanat üretiminde büyük bir düşüşe sebep olmuştur (Kara, 2018, s. 85).

Tarih boyunca salgın hastalıklar ve toplu ölümlerin ortaya çıkmasındaki nedenlerden en önemlisi, tarım toplumlarının gelişimi olmuştur. İnsanların, hayvanlardan geçen hastalıklardan etkilenmesi, yerleşik sisteme geçiş sürecinde temiz su bulma güçlüğü, farklı bölgelerde yaşayan insanlarla iletişimin artması ve şehirlerin kurulmasıyla büyük salgınların ortaya çıktığı görülmektedir (Özden ve Özmat, 2014). Salgınlarla mücadelede din faktörü özellikle Hristiyanlık inancında önemli bir rol oynamaktadır. Resimler aracılığıyla manevi unsurların ifadesinde renklerin kullanımı, verilmesi gereken mesaj bakımından önemli bir unsur olarak düşünülebilir.

Hristiyanlık inancında tevazu ve erdemliliğin ifadesi olarak düşünülen siyah renk, günlük yaşamın her karesinin ifadesinde kullanılmakla birlikte, aynı zamanda büyük salgınlar yaşayan toplulukların acılarını ifade etmek amacıyla da kullanıldığı görülmektedir. On beşinci yüzyılda siyah renk kullanımı, resim sanatında karşılığını bulmaktadır (Görenek-Beyaz, 2017, s. 3332). Siyah renk ölümü, acıyı, umutsuzluğu ve vebayı temsil etmektedir. Nitekim vebanın barındırdığı metaforik gönderme rengin ruhsal karşılığını ifade etmektedir. Bu sebeple dini konularda kompozisyonun geneline yayılan renk anlayışı o kompozisyonun soyut ifade biçimine katkı sağlamaktadır. Özellikle ikonografik resimlerde Orta Çağ'dan itibaren bu anlayışın devam ettiği görülmektedir.

Batı dünyasında veba ile inancın gücüne dayanarak yapılan mücadelenin temelinde Kutsal Bakire Meryem kültü yer alır. Hristiyanlık ikonografisinde oldukça geç bir tarihte, 14. yüzyılın sonlarında, ortaya çıkan Meryem figürü, gökten felâket getiren üç oktan, veba, açlık ve savaştan, insanları korumak üzere pelerini açmış olarak tasvir edilmiştir. İkonografide Tanrı (veya İsa Mesih) genellikle üç felâketi temsilen, üç adet okla insanlara, işledikleri günahın bedeli olan cezayı gönderirken, Bakire Meryem, üzerinde taşıdığı pelerini iki eliyle açarak insanları bu öfke sağanağının sonuçlarından korumaya çalışmaktadır. Bazı tasvirlerde, Meryem'in adeta kendini siper ederek göğüs gerdiği felâketlere karşı insanların yakarıklarını iletmek üzere başka azizlerin de yanında yer aldığı görülmektedir. 15. yüzyıldan itibaren tüm Hristiyanlık coğrafyasında Meryem kadın, erkek, rubban, laik, soylu, köylü, zengin, yoksul ayırt etmeden her kesimden insanı kanatlarının altına almış olarak tasvir edilmiştir (Akın, 2018, s. 265).

Sanatsal ifadeye konu olan olaylar, olgular sanatçı bakışıyla, kimi zaman sevinç, hüznün, yas, umutsuzluk gibi güçlü duyguları doğurmaktadır. Sanatçı kendini ifadede hangi üslubu kullanırsa kullansın, ait olduğu toplumun ya da dünyanın acılarına ortak olan ve kitlelere aynı hisleri veren bireydir. Sanatçı, ait olduğu toplumun ya da dünyanın acılarını, sevinçlerini içinde hissedendir. Salgın hastalıklar da dünyada derin yaralar açmıştır.

Aralık 2019'dan beri Çin'in Vuhan kentinden başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan "Covid 19" pandemisi çok sayıda insanın ölümüne sebep olarak insanlığı derinden etkilemektedir. İnsanlık, tarihi boyunca, yaşanan salgınlarda meydana gelen dramaların sanata yansımalarını görmüştür. Bu bağlamda salgınların toplumsal anlamda etkileri ve sanata yansımalarının incelenmesi bir ihtiyaç olarak görülmüştür.

Bu çalışmada literatür taramasından yararlanılmış ve nitel araştırma türlerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilen verilerin özetini ve yorumunu içeren bir analiz türüdür. Temel amaç, elde edilen verileri okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir

biçimde sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Araştırmada salgınların resim sanatına yansımaları ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Toplanan veriler analiz edilmiş ve sonuçlara ulaşılması için yorumlanmıştır.

Salgınlarn Dünyadaki Etkileri

Orta Çağ İzlnda'sında 1494-1495 yılında çok ciddi düzeyde bir salgın meydana gelmiş, bu salgının kaynağı bulunamamış ve tarihi kaynaklara sadece 1490'lı yıllarda önemli sayıda insan kaybına yol açtığı yazılmıştır (Callow ve Evans, 2016, s. 257). İzlnda'da durum böyleyken bu salgından yaklaşık iki yüz yıl kadar sonra farklı topraklarda görülen salgın neticesinde yine çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir.

1665'te Londra'da, "büyük veba" olarak tarihe geçen ve yıkımı büyük olan salgın, 1602 yılından itibaren on dördüncü kez ortaya çıkmıştır. 1664 yılında Leyden'de veba kurbanı olan kişi sayısı kaydedilmemiştir. 1655 yılındaki salgında kayıtlara girmiş yaklaşık altmış dört bin kişinin sekizde biri üç ay içinde hayatını kaybetmiştir. 1635 yılında, elli altı bin olan nüfusun üçte birinin vebaya yenik düştüğü bilinmektedir (Groenendijk, Lieburg ve Exalto, 2010, s. 274). Büyük salgınlarda ülkelerin politik anlamda salgınlarn yaşandığı ülkelere mesafeli durdukları bilinmektedir. Her dönemde artan şüphe, hastalığa karşı farklı varsayımları öne çıkarmıştır.

1710 yılının aralık ayında Osmanlı'nın Dalmaçya ve Bosna'nın bazı bölgelerinde veba olduğu Batılı kaynaklarca belirlendikten sonra, Dalmaçya Provveditor General Vincenzo Vendramin, sorunun daha net bir resmini elde etmek için Osmanlı topraklarına ajan göndermiş, bu salgın neticesinde rahatsız edici sayıda ölüm olduğunu tespit etmiştir. İlk raporlarda, Karlobag, Hırvatistan (Carlobago) Dalmaçya kıyıları boyunca yoğun ölümler olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ancak durum tespiti için gönderilen ajanlardan bir kısmı, Osmanlı yetkililerinin sahildeki ticarete müdahale ettiğinden dolayı, ortaya çıkan ölümlerin vebadan değil, sağlıklı ticaret yapamayan halkın açlıktan öldüğünü ileri sürmüşlerdir (Osheim, 2011, s. 74). Ancak çok geçmeden on yıl kadar sonra bu defa Marsilya'da ortaya çıkan salgın, durumun vehametini ortaya koymuştur.

1720 yılında Marsilya'da görülen veba salgınına kaleme alan Doktorlar Koleji ve Kraliyet Cemiyeti üyesi Londra emniyetinden Richard Mead, korkunç hastalığın bulaşıcı olduğunu rapor etmiştir. Raporunda bu bulaşıcı hastalığın solunum yoluyla, enfekte kişilerle temas, kirli limanlarda taşınan ticari mallara temas yoluyla büyük bir yayılım gösterdiğini ifade etmiştir (Jones, 2016, s. 108). Bu salgınlardan başka, özellikle doğuda ortaya çıkan salgınlarn da Avrupa'yı olumsuz etkilediği bilinmektedir.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan veba salgını, Çin'in batı sınırındaki Yunnan Eyaleti, Guangxi ve Guangdong'ya ulaşarak, 1890'larda büyük bir nüfusun kaybolmasına sebep olmuştur. Hong Kong'dan yola çıkan uluslararası nakliyelerle taşınan enfeksiyon, dünyanın dört bir yanındaki büyük liman şehirlerini etkisi altına almıştır (Peckham, 2013, s. 211). Ortaya çıkan salgınlarn, bazı ülkelere ciddiye alınarak hemen radikal kararlar uygulamaya konmuş, bazı ülkelere ise ciddiye alınmamıştır.

1910'ların sonlarında ülkeleri uluslararası düzeyde yoğun olarak etkileyen salgın, İrlanda tarihçileri arasında ciddiye alınmamıştır. Görünürde sağlıklı olan bireyler, aniden fenalaşarak, acıya dönüşen semptomlarla yüzleşmişlerdir. Virüs mağduru olarak görülen genç ve yaşlı nüfus yerine sağlıklı bireylerde görülen belirtiler, tüm bağışıklık sistemlerini alt üst ederek, vücut savunmalarını devre dışı bırakmış, böylece birçok kişiyi öldürmüştür. Dönemin aydınları, bu salgının bir hastalık olup olmadığı konusunda tam olarak bir fikir birliği içinde olmamış ve bazı şüpheler duymuşlardır. Hastalık normal şiddetinden farklı bir seyir halinde olmuş ve tıp biliminde tanımlanan Kolera, Tifüs gibi belirtiler göstermeden yayılım göstermiştir (Miller, 2012, s. 333). Ancak bu tür hastalıklara karşı, son derece temkinli yaklaşan Ruslar, önemli kararlar alarak salgınlara karşı mücadele etmişlerdir.

Eski Sovyetler Birliği'nin veba karşıtı sistemi, Sovyet döneminde tamamen ortadan kaldırılmasına rağmen, temelleri 1917 Bolşevik Devrimi'yle atılan güçlü bir sisteme sahiptir. On dokuzuncu yüzyılın sonunda ve yirminci yüzyılın başında, sayısız olumsuzluklara rağmen, Rus İmparatorluk yetkililerinin halkı, veba gibi tehlikeli salgın hastalıklara karşı koruyan hastalık gözetim sistemi oluşturduğu görülmektedir (Melikishvili, 2006, s. 19).

İstanbul'da zaman zaman, lekeli humma/tifüs, kuduz, sıtma, kuşpalazı, kızıl, kızamık, boğmaca, dizanteri gibi hastalıklar da görülmüş ancak afet boyutuna ulaşmamıştır. Tarih boyunca İstanbul'u sarsan hastalıklar; veba, çiçek, kolera, verem ve İspanyol nezlesi olarak kaynaklara geçmiştir. (Atmaca, 2016, s. 5).

Salgınların Resim Sanatına Yansımaları

Eserlere kaynak teşkil eden, sanatçı üretkenliğini etkileyen bazı özel duyguların ve olayların bireyler üzerinde meydana getirdiği etkilerden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Çünkü insanların ruhlarındaki izler ve duygular nasıl hayatlarını etkiliyor ise sanatçıyı da yaşanan olaylar ve geçmiş yaşantıların izleri yalnız bırakmayacak ve eserlerinde kendini gösterecektir. Toplumsal sorgulamanın çoklukla yaşandığı salgınlardan sonra, resim sanatında yansımalarını görmek mümkündür.

Ünlü Alman ressamı Albrecht Dürer (1471-1528), ailesinde dünyaya gelen üçüncü, fakat hayatta kalabilen ilk çocuktur. Altmış üç yaşında iken vefat eden annesi on sekiz doğum yapmış, içlerinden yalnızca üçü yaşamış, diğerleri süt çocukluğu ya da çocukluk evrelerinde ölmüşlerdir. İnsanlar yetersiz beslenme, tek tip beslenme, çiçek, dizanteri, tifüs, havale, grip, tüberküloz, kızamık, kızıl, boğmaca, 18. yüzyıl başlarına kadar da veba nedeniyle ölmekteydiler. 19.yy.'ın ünlü ressamı İsviçreli Arnold Böcklin'in (1827-1901) karamsarlık ve uğursuzluk saçan allegorileriyle Alman meslektaşlarını etkileyecek resimler yapması hiç şaşırtıcı değildir. Çünkü onun da çocukları içerisinde dört oğlu, 19 aylık ila 3,5 yaş arasında değişen yaşlarda, kızı ise 7 yaşında iken ölmüştür (Kümmel, 1995 Akt: Namal, 2003). Arnold Böcklin (1898) vebayı sokaklarda dolaşan, ölüm ve yıkıma neden olan kötü bir çapulcu olarak temsil etmektedir. Veba sokaktaki insanlara kaçacak yer bırakmamaktadır. Böcklin'in eserlerinde veba ilahi güçlerden kaynaklanırken; tüberküloz tutku ve yoksulluk olarak temsil edilmiştir. Her iki hastalık da eserlerde iyileşme belirtisi olmayan ve ölüm olasılığı kesin, ciddi bir biçimde ifade edilmektedir (Kaptein, Meulenberg ve Murray, 2019).

Veba rahatsız edici bir görüntüdür (Resim 1). Ölüm havada yarasa benzeri bir yaratık şeklinde yüzer gibi itici biçimde betimlenmiştir. Bu biçimde Böcklin, ustaca bir korku atmosferi yaratmaktadır. Örneğin, resmin ön planındaki kadının güzel altın işlemeli elbisesine dikkat edilecek olursa acımasız çevreyle tezat olarak, bu elbisenin resme dahil edilmesi, korkunç sahneyi rahat içinde varlıklı bir yaşama akıllıca bağladığı görülebilmektedir (Dominiczak, 2013).

Resim 1. Arnold Böcklin, *Veba*, 1898

Eserde, veba hastalığının sebep olduğu vahşeti görmek mümkündür. Böcklin, adeta cehennemden gelen kuyruklu, kanatlı dev bir yaratık şeklinde vebayı resimlemiş ve bu yaratığın sırtında, elinde orağıyla Azrail'i yerleştirmiştir. Bu perspektiften bakıldığında, sanatçıların eserlerinde salgınların yıkıcı etkilerini doğrudan ya da dolaylı olarak görmek mümkündür. Sanatçılar, salgın dönemlerindeki eserlerini farklı amaçlarla yapmışlardır. Kimi eserlerde salgının trajik boyutları gözler önüne serilirken, kimi eserlerde de dini bir misyon yüklenerek mucizevi bir anlatımda bulunulmuştur. Ayrıca resimli kitaplarla okuma bilmeyenlere manevi destek sağlanması amaçlanmıştır. Bunlardan biri de *Ars Moriendi*'dir.

Salgınlardan din adamlarının da etkilemesiyle ölüm döşegindeki kişinin günahlarını dinleyecek ve cenaze töreni gerçekleştirecek rahip sayısının ciddi ölçüde azalması sonucunda, inananları rahip yokluğunda ölüme hazırlayabilecek bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu gereksinimi karşılamak adına çıkarılan kitapta; (Ars Moriendi) Hristiyanlara kurtuluşa giden yolda rehberlik etmek ve iyi ölme yollarını öğretmek amaçlanmıştır. Bir nevi kılavuz görevi gören bu kitaplarda, ölüme bekleyen insanlara, onları “iyi bir ölüme” ve cennete götürecek dualar, eylemler ve davranışlarla ilgili bilgiler verilmiş, resimlerle de okuma yazma bilmeyenlere rehberlik edilmiştir (Dugdale, 2005’den aktaran Balamber, 2018). Resimlerin sanatsal etkisi yanında öğretici etkisiyle veba salgını döneminde insanlara manevi dayanak sağladığı görülmektedir.

Resim 2. Peter Paul Rubens, *Francis Xavier'in Mucizeleri*, 1617

1617’de Peter Paul Rubens, (Resim 2) Aziz Francis Xavier’in mucizelerini gösteren alegorik mihrabı resimlemiştir. Temsil edilen olayların çoğu önceden tanımlanmıştır. Francis Xavier sunağının analizi gelecekteki çalışmalar için büyük önem taşımaktadır. Rubens’in bu çalışmasındaki bireysel sahnelerin anlamları hakkında çok şey yazılmış olsa da Rubens’in çalışmalarının bazı yönleri tam olarak araştırılmamıştır. Örneğin, Francis Xavier sunakta, sol ön planda vurgulanan figür tatmin edici bir şekilde açıklanmamıştır. Ön planda uzanmış ölümün eşliğinde yatan bir adam görünmektedir ki bu da “ölümden dirilen bir kişi olarak” yanlış yorumlanmıştır. Bunun yerine Rubens’in hastalıklı adamı, eski sapkın görüşlerinin bir tezahürü olarak, vebanın misyoneri tarafından tedavi edilen bir kâfiri tasvir ettiği düşünülebilir (Boeckl, 1996).

Resim 3. Guido Reni, *Veba Sunağı*, 1630, Bologna

Hıyarcıklı veba salgını, Avrupa'yı aralıklı olarak 14. yy. ortasından 18. yüzyıla kadar etkisi altına almış, günlük hayatı bozmuş, nüfusu yok etmiş ve sanat eserlerine konu olmuştur. 1630'da Kuzey İtalya'yı vuran salgın sırasında Gaudio Reni "Pallione del Voto (Veba Sunağı)" (Resim 3) isimli eserini yaparak, Bologna'daki salgının etkilerini en etkileyici haliyle, kendi görsel tanıklığını ortaya koymuştur. Reni'nin bu eseri, Batı sanatında büyük grup resimlerinden olan, modern öncesi toplum üzerindeki şiddetli etki durumunu doğrulamaktadır. Bu resimler iki temel türe ayrılabilir. Birincisi olayın anlatıldığı tarih sahnesi diğeri ise, dini işlevleri ve adanmışlık içerikleriyle ayırt edilen resimlerdir. Belki de ilk veba resimleri kategorisinin en eski ve ünlü örneği, on dördüncü yüzyılın ortalarındaki Kara Ölüm'ü hatırlatan Pisa Camposanto'daki Ölüm Zaferinin freskidir. Bununla birlikte, ressamlar, Marcantonio Raimondi'nin Raphael'in Phrygia Veba'sından (yaklaşık 1512-13) sonra yaptığı gravürlerde olduğu gibi, Nicolas Poussin'in Ashdod'da Veba'yı (1630) ya da Antoine Jean Gros'un Yafa'daki Pesthouse'da (1804) olduğu gibi uzun zaman önce bulaşıcılıkları tasvir ederek çağdaş gerçekliği hafifletmiştir (yaklaşık 1512-13). Reni'nin Pallione doğrudan belirli ve çağdaş bir olaya atıfta bulunmasına rağmen, tarihi resim kategorisine ait değildir. Bunun yerine, dua edenleri ifade ederek ikinci grup resimde gruplandırılabilir. Resimde çaresiz ya da şükran dolu bir topluluğu ya maneviyatla beslemek ya da vebadan kurtulmuş olmayı ifade etmektedir (Puglisi, 1995). Poussin'in Ashdod salgını eserinde ise sanatçı daha farklı bir perspektiften bakarak insanların hastalığı hakettiğini vurgulamaktadır.

Nicolas Poussin'in "Ashdod Salgını" olarak bilinen resiminde (Resim 4), İsraililerin gemisini çalan Filistinlilere Tanrı'nın verdiği cezayı temsil etmektedir. Tanrı, yaptıkları hırsızlık karşısında Filistinlileri cezalandırmak için onlara, sonu ölümlü biten bir salgın musallat etmiştir. Resimde doğaüstü bir haberci, insanlara bu belanın sonuçlarını bildirmektedir. Çalışma, on yedinci yüzyılda yapılmış resimler arasında en çok taklit edilen resimlerden biridir. Poussin'in veba bilgisi, resim kompozisyonunda inançla bilim arasında kalan, ancak tıbbi söylemi destekleyen bir görsellik içermektedir. Resmin ikonografik yapısı, tıbbi anlamda veba salgınının biyolojik, fizyolojik sorunları olduğu kadar psikolojik yansımasını da gözler önüne sermektedir. 1630 yılında Roma'da geçen olayda, vebaya yakalanan insanların travması, ani ölümler, korkunç görüntüler, sağlıklı insanlarda acı, korku ve umutsuzluk olarak belirmektedir. Roma şehrinin sosyal dokusu bozulmuş, karantina altındaki köyler, izole edilmiş evler, kentsel nüfusta önemli ölçüde can kayıplarına yol açmıştır. Kalanlar arasında şeytani ajanlar, ölümcül hastalığı yayıcı insanlar, yoksullara, yabancılara, Hristiyan olmayanlara karşı güvensizlik yaratmıştır. Hastalık şüphesi olanlar, şehir surlarının dışındaki Musevilere götürülerek zorunlu karantinalar oluşturulmuştur (Barker, 2004, s. 659-660).

Resim 4. Nicolas Poussin, *Ashdod Salgını*, 1630-1631, Louvre Müzesi, Paris

Büyük veba (on yedinci yüzyıl) salgını sırasında, küçük kırsal köyler, büyük şehirler kadar kötü duruma gelmiş, her bin kişiden üç yüzü hastalığa yenik düşerek hayatını kaybetmiştir. Bu süreçten sonra kentsel nüfusun ve ekonominin toparlanması yavaş olmuş, kırsal alanlar bu salgından son derece kötü etkilenmiştir. Avrupa'nın diğer bölgelerinin hızla büyüdüğü bir dönemde İtalya'da gerçekleşen bu salgın, yaşamı olumsuz yönde etkilemiş, nüfusta ciddi oranda azalma olarak kendini göstermiştir (Alfani, 2010, s. 74).

Salgın konulu resimlerden biri de Türk resmine yön veren ressamlardan Namık İsmail'e aittir. Türk resminde salgın hastalıkların işlendiği çok sayıda resim bulunmamaktadır. Namık İsmail'in "Tifüs" adlı eseri bu anlamda önem taşımaktadır.

Namık İsmail, 1912-14 arasında Paris'te Cormon'un atölyesinde çalışmış, tatil için İstanbul'a geldiğinde de Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. Kafkas cephesine yedek subay olarak giden ressam, görevindeyken tifüse yakalanmıştır (Elibal, 1973). Namık İsmail, kendi üzerinde oldukça etkili olan bu hastalığı, daha sonra resminin konusu haline getirmiştir. Eserde, hastalığa yakalanan insanlar çaresizce kendi kaderine terk edilmiş şekilde resmedilmiştir. Ayrıca eserin sol tarafında, hastalık nedeniyle vefat edenleri tabut içinde mezarlığa taşıyan insanlar gösterilmektedir. Böylece savaşın insanlık üzerindeki yıkımı kadar, hastalığın da insanlar için ne denli kötü sonuçlara varabileceği yansıtılmıştır (Başbuğ, 2009, s. 107).

Resim 5. *Namık İsmail, Tifüs, 170x190, 1917*

"Tifüs" yapıtı (Resim 5), 1917 tarihi olarak hem savaşın yankısını hem de getirdiklerini, cenazeyi taşıyanlar, çevrenin diğer figürleri, camii ve uçan kuşlar ile yeterince vermektedir. Uyumu, düzeni, donmuş biçimlerin yeniden açılması özellikle ve bir yandan abartma anlatımını noktalamaktadır (Elibal, 1973, s. 78). Eserin işaret ettiği dönemin olayları, Türk ressamların gözlemediği biçimde, ya da anlatıldığı şekliyle kompozisyon haline getirilmiş, romantik bir resim anlayışıyla ifade edilmiştir (Başbuğ, 2016, s. 56). Resimde bir yandan hayat devam ederken, diğer yandan da olayın vahameti insanların yüzlerindeki ifadeden anlaşılmalıdır. Resmin sağ ön kısmındaki kadınların hüznü ifadeleri ile birlikte çaresizlik duygusu eserde gözlemlenebilmektedir.

Salgınlarda görülen ani ve kitlesel ölümler, ölümü yaşamın doğal bir parçası olmaktan çıkarmış, yaşamın olağan ritmi, kanıksanmış mukadder bir ölüm beklentisine dönüşmüştür. Büyük veba salgınlarında, ölüm o kadar sıradan bir hale gelmiştir ki sanatçılar ona yepyeni bir kişilik vermişlerdir. İskeletleri model olarak kullanan ressamlar ve yontucular, ölümü canlı bir insan gibi tasvir etmişler; çoğunlukla ona alaycı bir gülüş eklemişlerdir. Sanatçılar genelde ölümü, elinde bir tırpan veya kum saatiyle betimlemektedirler (Ersoy, 1996; Flinn, 1987 Akt: Özden ve Özmat, 2014, s. 66). Salgın zamanlarında sanattan farklı amaçlarla faydalanılmıştır. Bunlara örnek olarak mülaj sanatının tıp eğitiminde kullanıldığı söylemek mümkündür.

20. yüzyılın ilk on yılından sonra mülaj sanatı ve mülaj ressamlığı yapanlar farklı üsluplar geliştirerek ilerlemeye devam etmişlerdir. Schnalke, mülajları, klinik çalışmalar, genel bilgi edinme, ender görülen bir hastalığın belgesi, halkı sağlık konusunda aydınlatma ve salgın hastalıklara karşı bilinçlendirmek amacıyla kullanılan görsel malzemeler içinde oldukça etkileyici bir yöntem olarak kabul etmektedir. Tıp öğrencilerinin eğitiminde kullanılan mülajları hastaneler ve müzeler koleksiyonlarına dahil etmişlerdir (Kaynak, 2012). Tıp eğitimi yanında, halkın hastalıklar hakkında uyarılmasını sağlamak için Cumhuriyet'in ilk yıllarında dönemin Sağlık Bakanı Refik Saydam'ın hazırlattığı "Sıhhi Müze Atlası" bu anlamda büyük önem taşımaktadır.

"Sıhhi Müze Atlası" halkın sağlık konularında hassas olmaları amacıyla hazırlanmış birçok tablonun olduğu Osmanlıca yazılmış bir kitaptır. O dönemin Sağlık Bakanlığı tarafından 1926 yılında yayımlanan kitabın 68 sayfası mürekkepli, renkli baskılı resimler, mülajlar ve özellikle salgın hastalıklar hakkında halkın anlayabileceği bir biçimde nedenleri, nasıl korumak gerektiği ve tedavileri hakkında bilgiler içermektedir.

Resimlerin Alaeddin adında bir sanatçı tarafından çizildiği resimlerin altındaki imzadan anlaşılmaktadır. Çiçek hastalığı ile ilgili kitapta ayrıntılı bilgi verildikten sonra beş sayfada yedi adet kız ve erkek çocuklarının hastalık halindeki vücutları resimlerle gösterilmiştir. Ayrıca inek memesinde süt sağma yoluyla çiçeğin bulaşması resimlerle gösterilmiştir (Vergili, 2015).

Resim 6-7. Ressam Alaeddin, Çiçek hastalığının yaralarını gösteren tablolar.

Bu tablolarda hastalık, kimi zaman güzel bedenler üzerinde resmedilmiştir. Bu anlatımı ile tablolar, soğuk bilimsel tıp çizimlerinden farklıdır (Atmaca, 2016, s. 6). Yukarıdaki resimde (Resim 7) çiçek hastalığının etkilerini gösteren yağlıboya tablolar gösterilmektedir. Çalışmada her ne kadar çiçek hastalığının etkileri gösterilse de sanatçı kişisel üslubu ile hasta bedenleri resimleyerek tıbbın hizmetine sunmuştur.

“Sıhhi Müze Atlası”nda sıtma (malarya), bel soğukluğu, yumuşak karha, frengi, kolera, dizanteri, tifo, verem, çiçek, kızamık, kızıl, kuşpalazı, tifüs, veba, kuduz gibi bulaşıcı hastalıklar yanında, kötü alışkanlıklardan içki ve kadınların yüksek topuklu ayakkabı kullanımı, halk sağlığını ilgilendiren diğer konular da tablo ve levhalar ile anlatılmıştır. Frengiye on altı sayfa ayrılmış olması, kitabın hazırlandığı dönemde bu hastalığa ne kadar önem verildiğini göstermektedir. Yine o dönemin en korkulan hastalıklarından olan veremle ilgili çok sayıda tablo yer alırken içki bağımlılığına da oldukça fazla yer ayrılmıştır (Topçu ve Tokaç, 2012).

Resim 8. İbrahim Balaban, Hastane Önü, 1953

Balaban, Anadolu insanının günlük hayatından, geleneksel yaşamından şekil ve içerik yönünden esinlenip bu geleneği çağdaş bir temele oturtarak, toplumsal gerçeklik anlayışında eserler ortaya koymuştur. Akademik eğitimi olmayan Balaban kendi kendini yetiştirmiş, konularını genellikle kırsal kesimin insanları

ve yaşantılarından seçmiştir (Arslan, 1997). Balaban'ın "Hastane Önü" isimli eserinde hastalık temasının net biçimde hissedildiğini söylemek mümkündür. Balaban'ın (Resim 8) eserindeki insanların hastalıklı oldukları ifade ve duruşlarından anlaşılır, hastane merdiveni olarak düşünölebilecek bir mekânda bekledikleri görölmektedir. Figürlerden bir tanesi ayakta, diğerleri oturarak, yatarak, hatta ölümlü bekleyen insanların çaresizliğini anlatmaktadır. Resmin ön planına yerleştirilmiş figürlerin iskelet formuna yakın şekilde resimlenmesi nihai sonun yaklaşarak, insanların ölüme yürüdüklerini ortaya koymuştur. Dramatize edilmiş yüzler, ortamdaki mutsuzluğu yansıtırken, toplumsal bir olay, ressamın fırçasında hayat bulmuştur. Eserlerinde insana dair konulara değinen toplumsal gerçekçi sanatçılardan biri olan Nedim Günsür'de de benzer konular dikkati çekmektedir. Balaban gibi Günsür'de benzer sosyolojik olaylara eğilerek sanatçı duyarlılığı göstermiştir.

Nedim Günsür Hayatı ve "Kızamık" Eseri Üzerine

Nedim Günsür (Dikili, 1924 İstanbul, 13 Kasım 1994) Dikili'de gümrük memurluğu yapan babasının resme merakı, küçük yaşta Nedim Günsür'ün de resme yönelmesine yol açmıştır. Önce Afyon, daha sonra İzmir'de öğrenimini sürdürmüştür. 1942'de Güzel Sanatlar Akademisi'nde Bedri Rahmi Atölyesi'nde sanat öğrenimine başlamıştır. 1948 yılında Akademi'yi bitirince Fransa hükümetinin bursuyla Paris'e gitmiş ve orada F. Leger ile A. Lhote'un atölyesine devam etmiştir. Tarih ressamları karma sergisine katılmıştır. Birlikte çalıştığı atölyedeki arkadaşlarıyla On'lar Grubu içinde yer almıştır. Ressam Avni Arbaş'la Rouen, Le Havre ve Honfleur kentlerini kapsayan bir geziye katılmıştır. Bursu bitince, ailenin desteğiyle bir süre daha Paris'te kalmıştır. 1950'lerin başında M. Makal'in "Bizim Köy" kitabından esinlenerek "Kızamık" tablosunu yapmıştır. Varşova'da Türk ressamları sergisine katılmıştır. Marsilya, Nis ve Cannes'i kapsayan inceleme gezileri yapmış, 1951 yılında Paris dönemi resimlerinden oluşan ilk kişisel sergisini İstanbul Maya' Sanat Galerisi'nde açmış ve 1952 yılında Türkiye'ye dönmüştür (Özsezgin, 2010, s. 267).

1952 yılında yurda dönen Nedim Günsür, Zonguldak'a resim öğretmeni olarak atanmıştır. Bedri Rahmi Atölyesi öğrencileri tarafından kurulan On'lar Grubu içinde de yer alan Günsür, Fernand Leger Atölyesinde figüratif çalışmalar yapmış, yurda döndükten sonra da insanların yaşam savaşlarını anlatımcı bir şekilde resimlerinde yansıtmıştır Ergüven, 1995 Akt: Arda, 2007, s. 49).

Nedim Günsür 1960'lı yıllarda İstanbul'a yerleşmiş, sanayileşme ile birlikte kentleşmeyi, gurbetçileri, fabrika bacalarını, kentteki değişimleri, lunaparkları, balıkçıları resmetmeye başlamıştır. Anadolu insanının yaşam şartlarının sebep olduğu gerçekleri, figüratif anlatım olanaklarıyla çoğunlukla dramatik açıdan ele alan Günsür, eserlerinde fazla deformasyona yer vermeden biçim ve içeriği dengede tutmayı başarmıştır. 1970'lerde Türkiye'de başlayan ekonomik bunalım, toplumun tüm kesimini etkilemiş, ekonomik yetersizlik sonucu başlayan salgın hastalıklar Günsür'un yapıtlarına konu olmuştur. "Kızamık" adlı çalışmasında, o günlerin yaşam koşullarını çarpıcı bir şekilde belgelemiştir. Anadolu insanının karlı bir havada, kızamıktan ölen çocukları çaresizlik içinde gömmeye gitmelerini açıkça gözler önüne sererken, insanların böylesine acı bir günde dirençlerini ve dayanışmalarını da etkili ifadeciliğiyle betimlemiştir (Doğan'dan aktaran Kıyar, 2007, s. 121).

Resim 9-10. Nedim Günsür, *Kızamık* Eskizleri, 45x54. 1949

Günsür'ün resimleri içinde, resim-edebiyat ilişkisi bağlamında ele alınması gereken resimlerindendir. 1970 tarihli "Kızamık" isimli eseridir. Ceyhun Atuf Kansu'nun "Kızamık Ağıtı" başlıklı şirinden esinlenerek ilk taslakları 1950 yılında oluşturulan bu konu, aradan yirmi yıl geçmesine rağmen unutulmamış, deyim yerindeyse mayalanmaya bırakıldığı yirmi yılın sonunda yeniden ele alınarak bir başyapıt olarak resim tarihimizde yerini almıştır. Bu resimde kararmış bir gök altında, karla kaplı, yoksul bir Anadolu köyünde, kızamık salgınının neden olduğu çocuk ölümlerinden kaynaklanan, onulmaz bir dram yaşanmaktadır. Omuzlarında taşıdıkları yedi tabutla umarsız ve boynu bükük biçimde, toplu halde

yürümekte olan köylüler sessiz bir ağıtı Nedim Günsür'ün fırçasından dillendirir gibidirler (Ayan, 2006, s. 30) şeklinde ifade etmiştir.

Günsür, Kızamık resminde şematize ederek biçimlendirdiği insan figürlerini, kuru, tek bir ağaç ile içinde hüznü barındıran atmosferik unsurlarla soğuk bir kış gününde, kızamık salgını sonucu yaşanan toplu ölümü, tabutların ağırlığı altında değil de üzüntünün ağırlığı altında ezilen köy insanının acısını ve gerçek yaşamlarını resmetmiştir. Sanatçı anlatımı güçlendirmek için, soğuk ışısız, değeri düşük renkler seçmiş ve kompozisyonu daha çok açık koyu zıtlığı içerisinde kurgulamıştır (Akkuş, 2011).

Resim 11. Nedim Günsür, *Kızamık*, 50x130, 1970

Turgay Gönenç, "Nedim Günsür'un resim macerası, siyah-beyaz başlayıp, renkli sona eren bir film gibidir. Ressamlığının ilk yıllarında, o zaman da tutucu olan bu adam, Cezayir Savaşı, kıyımlar, patlayan maden ocakları çizip boyadı: Renkli siyahlar ve grinin bin bir tonunu kullanarak... Çok cesur, o zamanın Türkiye resmi için çok yenilikçi bir kompozisyon ve kadraj anlayışıyla." Doğa, insan, yapılar ve nesnelere dünyasını kılı kırk yararak inceleyen Günsür, incelediği bu dünyayı yeni bir varlık olarak bütünleştirip özgün bir resim dili içinde görselliğe ulaşmıştır (Terzi, 2008).

"Nedim Günsür'ün baş yapıtlarından biri olan "Kızamık" resmini evinde gördüğümde, uzun süre, soruları yanıtsız bırakarak resmin karşısında kalmıştım. O resimde Nedim Günsür'ün sanatının ondan önceki evrelerini, gelişim çizgisinde ulaştığı kusursuzluğu, araştıran ve bulan Günsür'ü görmüştüm". Şeklinde ifade etmiştir, Gönenç. Eserde parça-bütün ilişkisiyle, figür ve mekân ilişkisinin resimsel karşılığında kusursuzluğa ulaşmıştır. Hiçbir abartıya yer verilmeyen ifadecilikle, olağanüstü bir sessiz ağıt oluşturmaktadır. Nedim Günsür sessizliğin sesini tüm derinliğiyle yakalamıştır. Yarı soyut gökyüzüyle, dalları birer el gibi göğe uzanan ağaçta, çocuk ölümlerinin tüm hüznü yansımıştır. Resmin sağ üst köşesinde yer alan uzaktaki evler, yaşamla ölümün iç-içeliğini düşündürmekte, "bir bakıma bu evler, çocuklarının götürüldüğünü hüznüyle izleyen anneler gibidir". Anadolu insanının tevekkülü ve hüznü, son görevde sessiz bir ağlayışın karşılığını vermiştir. Mekân düzenlemesinde içsel derinlik, görsel derinlik ile örtüşmüştür. Resim dilinde ulaştığı zengin görsel şölen bu, ama bir ağıtın şöleni olarak izleyiciyi çarpılmaktadır (Gönenç, 1993).

Sonuç

Salgın hastalıklar toplumlarda iz bırakan, çok sayıda insanın ölümü ile sonuçlanan ve derin üzüntülere, kaygılara, korkulara sebep veren trajedilerdendir. İnsanlık tarihinden beri büyük kayıplara sebep olan pek çok salgın hastalık ortaya çıkmış ve trajedi pek çok haneyi etkilemiştir. Avrupa nüfusunun üçte biri yok olmuş, yirmi milyonun üzerinde insanın ölümüne sebep olmuştur. Toplumsal duyarlılığı yüksek seviyede olan sanatçılar, çevrelerinde, ülkelerinde veya tüm insanlık için tehdit oluşturan, kitlesel ölümlere sebebiyet veren sosyolojik olaya kayıtsız kalamamışlar ve eserlerinde bu konuları görselleştirerek, tüm insanlığa mesaj vermişlerdir. Acının, kederin, ıstırapın, dramın görüntüsünü renklerle ifade ederek, kalıcı sanat formuna dönüştürmüşlerdir. Orta Çağ'dan itibaren görülen sanat eserlerinde kullanılan dil, hangi çağda olursa olsun günümüze kadar gelen süreçte benzer noktalara temas ederek, insanlığın doğa karşındaki çaresizliğini gözler önüne sermiştir. Doğa, adeta insanlığa mesaj göndererek, yıkımları, tehditleri durdurması gerektiği, yoksa içinde bulunulan çevrenin gerekli tepkiyi vererek, insanlığı zor durumda bırakacağını en açık yolla ifade etmektedir. Doğanın bu tepkisi karşısında, insan manzaralarını yansıtan sanatçı, kendi iç dünyasında harmanladığı duyguları, renkler, çizgiler, formlar yardımıyla kendi biçimlerine dönüştürerek toplumun ruhsal dünyasına sunmaktadır. Aynı zamanda bu yıkımlardan ders çıkarılması, maddi manevi birlikteliklerin

sağlanmasının insanlığın ortak mirasına katkı sağlayacağı düşüncesini güçlendirmektedir. Bugün bu eserlerin müzelerde milyonlarca insan karşısına çıkarılması, sergilenmesi sanat eserinin mesajı açısından önemlidir. Ancak aradan geçen süreçte, bu mesajların doğru okunmadığı, benzer görüntülerin yaşandığı, hastalıkların, salgınların aynı hızda yayılım gösterdiği ve hayati kayıpların olduğu günümüzde de görülen bir durumdur.

Dünya farklı dönemlerde farklı sorunlarla, hastalıklarla, savaş ve yıkımlarla sarsılmıştır. İnsanlık tüm dünyanın tek sahibi gibi yaşamaya devam ederken bir yandan da durup düşünmeye sebep olacak pek çok olay yaşamaktadır. Dünyayı hakkıyla algılayan ruha sahip olan bireyler, farklı şekillerde insanlığa hizmet etmeye çalışmaktadırlar. Ressamlar da bu ruha sahip, adeta toplumun yaralarıyla savaşan savaşçılar gibi her dönemde var olmuş, yaralara merhem olmaya çalışmışlardır. Toplumun, insanlığın yaşadığı trajedilere farklı perspektiflerden bakarak farklı tarzlarda eserler üretmişlerdir.

Toplumsal olaylara farklı perspektiften bakan sanatçılardan birisi de Nedim Günsür'dür. Nedim Günsür'ün çocukların ölümleriyle sonuçlanan, ya da derin yaralara sebep olan "Kızamık" hastalığının toplumdaki acı izlerini tuvale yansıtmaması, Avrupa'daki sanatçıların konuyu ele alış biçimlerinden farklı değildir. Sanatçı, toplumsal açıdan kendisini son derece etkileyen bu olay karşısında, toplanmış ve üzüntü içinde olan insanların acısını paylaşmış, onların görsel durumlarını sanatçı duyarlılığında eserine taşımıştır. Sanatçıların yaşadıkları toplumun acılarını yüreğinde hissetmesi ve duygusal tepki vermesi, olağan ve sık karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle sanatçılar, olaylara evrensel açıdan bakabilen, kültürel dinamiklerini özünde hisseden ve beslendikleri kaynakları sahiplenen yapı içindedirler. Nedim Günsür bu anlamda, hayatı süresince toplumun ruhuna dokunmayı başarmış ve aynı duyarlılıkla ayna tutmuştur. İçinde bulunduğumuz dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 isimli pandeminin sanatsal yankıları görülmeye başlanmış, dijital ortamda açılan sergilerle, toplumsal duyarlılık uyandırılmaya çalışılarak, sanatçıların olaya bakış açıları değerlendirilmiştir. Unutulmamalıdır ki sanatçılar, içinde yaşadıkları toplumların en önemli görsel gözlemcileridir. Eleştirel, farklı açılardan bakabilen duyarlı kişilerdir. Sanatsal duyarlılık denilen hadise, sanatçının karakterize özelliğini, somut bir nesneye dönüştüren itici güçtür. Bu nedenle sanat, toplumların hayat damarlarıdır. Her türlü toplumsal olayı eserine yansıtan sanatçı, insan yaşamını etkileyen bu tarz virüslerin yarattığı yıkımlara değinerek, toplumuna mesaj göndermekte ve uyarısını yaparak, ne gibi felaketlere yol açabileceğini eserinde göstermektedir. Bu süreçten sonra, bu mesajların iyi okunması, algılanması ve toplumsal anlamda dikkate alınması tüm insanlığın yararına olacaktır.

Etik Beyan

"Salgınların Resim Sanatına Yansıması ve Nedim Günsür'ün Kızamık isimli Eseri Üzerine" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir".

Kaynakça

- Akın, H. (2018). Felaket geliyorum demişti: Ortaçağ'da yaşanan büyük veba salgını ve toplumsal yaşamdaki sonuçları üzerine bir değerlendirme. *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmalı Dergisi*, 46, 246-296.
- Akkuş, Y. (2011). *Dışavurumculuk ve 1980 sonrası Türk resim sanatındaki yayılımı* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Alfani, G. (2010) The effects of plague on the distribution of property: Ivrea, Northern Italy 1630, *Population Studies*, 64(1), 61-75, doi: 10.1080/00324720903448712.
- Arda, Z. (2007). *Sanat eğitimi ve ressam Aydın Ayan'ın resimlerine estetik bir yaklaşım* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arslan, N. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1. Cilt- İbrahim Balaban*, 182-183. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Atmaca, Y. (2016). *Türkiye tasarım kronolojisi sağlık*. Kronoloji denemesi. <http://acikerisim.artuklu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12514/1880/Yuvacan%20Atmaca%2c%20Sağ%2c%20Kronoloji.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- Ayan, A. (2006). *Nedim Günsür retrospektif sergisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Balamber, B. (2018). Onbeşinci yüzyılda iyi ölme sanatı: Ars moriendi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 40, 117-133.
- Barker, S. (2004) Poussin, plague ve early modern medicine, *The Art Bulletin*, 86(4), 659-689, <https://doi.org/10.1080/00043079.2004.10786215>.
- Başbuğ, F. (2009). *1914 Çalı Kışağı'nın Türk resim sanatı ve eğitimine etkisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Başbuğ, F. (2016). Türk resim sanatında savaş yılları. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 9 (19).
- Boeckl, C. M. (1996). Plague imagery as metaphor for heresy in rubens of Saint Francis Xavier. *Sixteen Century Journal*, 27(4), 979-995.
- Callow, C. ve Evans, C (2016) The mystery of plague in medieval Iceland, *Journal of Medieval History*, 42(2), 254-284, doi: 10.1080/03044181.2016.1149503.
- Dominiczak, M.H. (2013). Epidemics and fear. *Clinical Chemistry* 59(4), doi: 10.1373/clinchem.2012.199869.
- Elibal, G. (1973). *Atatürk ve resim heykel* (1. Baskı). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gönenç, T. (1993). *Nedim Günsür*. İstanbul: Ada Yayınları.
- Görenek- Beyaz, G. (2017). Bilinen ilk resimlerden günümüze resim sanatında siyah. *İdil dergisi*, 6(39), 3321-3353, doi: 10.7816/idil-06-39-20
- Groenendijk, L.F., Lieburg, F.A. ve Exalto, J. (2010) "Away with all my pleasant things in the world...": model deathbed accounts of two young victims of the plague of 1664 in the Dutch town of Leyden, *Paedagogica Historica*, 46(3), 271-288, doi: 10.1080/00309230902943910.
- Jones, L. (2016) The diseased landscape: medieval ve early modern plaguescapes. *Landscapes*, 17(2), 108-123, doi: 10.1080/14662035.2016.1251102.
- Kaptein, A., Meulenberg, F. ve Murray, M. (2019). Artistic representations of infectious disease. *Psychology, Health & Medicine*, doi: 10.1080/13548506.2019.1705991.
- Kara, E. (2018). İspanya'nın altın çağında Sevilya kentinin ispanyol sanatındaki yeri. *Journal of Awareness*, 3(1), 71-88,
- Kaynak, A. (2012). *İstanbul Sağlık Müzesi'nin sanat yönetimi açısından incelenmesi* (Yüksel Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kıyar, N. (2007). *Çağdaş Türk sanatında figüratif resmin kültürel değişim ile ilintisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Melikishvili, A. (2006) Genesis of the Anti-Plague System: The Tsarist Period, *Critical Reviews in Microbiology*, 32(1), 19-31, doi: 10.1080/10408410500496763.
- Miller, I. (2012) The last Irish plague: the great flu epidemic in Ireland, 1918-19. *Irish Studies Review*, 20(3), 333-334, doi: 10.1080/09670882.2012.695614.
- Namal, A. (2003). Tıp etiği perspektifiyle "son evre"yi yaşayan çocuk ve ailesine bakış -süreç içerisinde değişenler. *T Klin Tıp Etiği Hukuku Tarihi*, 11, 120-133.
- Osheim, D. J. (2011) Plague and foreign threats to public health in early modern Venice. *Mediterranean Historical Review*, 26:01, 67-80, doi: 10.1080/09518967.2010.536668.
- Özden, K. ve Özmat, M. (2014). Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları. *İdeal Kent: Kent ve Politika Dergisi*, sayı 12, 60-87.
- Özsezgin, K. (2010). *Görsel sanatçılar ansiklopedisi* (3. Baskı). İstanbul: Doruk Yayımcılık.
- Peckham, R. (2013) Infective Economies: Empire, Panic and the Business of Disease, *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 41(2), 211-237, doi: 10.1080/03086534.2013.789272.
- Puglisi, C. R. (1995). Guido Reni's Pallione del Voto and the Plague of 1630. *The Art Bulletin*, 77(3), 402-412.
- Terzi, S. (2008). *12 Eylül 1980 sonrası sanat-siyaset ilişkisi ve plastik sanatlara etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Topçu, İ.ve Tokaç, M. (2012). Sıhhi müze Atlası. *Tıp tarihi SD, yaz*, 98-101.
- Vergili, A. (2015). *Tıp ve kültür tarihi araştırmaları*. İstanbul: Derin Tarih.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları .

Görsel Kaynakça

- Resim 1.** Arnold Böcklin, *Veba*, <https://www.wikiart.org/en/arnold-bocklin/the-plague-1898> sayfasından erişilmiştir.
- Resim 2.** Peter Paul Rubens, *Fransis Xavier'in Mucizeleri*, [https://en.wikipedia.org/wiki/Miracles_of_St._Francis_Xavier_\(Rubens\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Miracles_of_St._Francis_Xavier_(Rubens)) sayfasından erişilmiştir.
- Resim 3.** Guido Reni, *Veba Sunağı*, [https://en.wikipedia.org/wiki/Palla_della_Peste_\(Guido_Reni\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Palla_della_Peste_(Guido_Reni)) sayfasından erişilmiştir.
- Resim 4.** Nicolas Poussin, *Ashdod Salgını*, [https://en.wikipedia.org/wiki/Plague_of_Ashdod_\(Poussin\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Plague_of_Ashdod_(Poussin)) sayfasından erişilmiştir.
- Resim 5.** Namık İsmail, *Tifüs*, Başbuğ, F. (2009). *1914 Çallı Kuşağı'nın Türk resim sanatı ve eğitimine etkisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Resim 6.** Ressam Alaeddin. *Çiçek hastalığının yaralarını gösteren tablo*, <http://acikerisim.artuklu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12514/1880/Yuvacan%20Atmaca%2c%20Sa%20g%cc%86%4%b1k%20Kronoloji.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- Resim 7.** Ressam Alaeddin, *Çiçek hastalığının yaralarını gösteren tablo*, Sıhhi Müze Resim Atlası, *Tıp ve kültür tarihi araştırmaları*. İstanbul: Derin Tarih.
- Resim 8.** İbrahim Balaban, *Hastane Önü*, <https://sanatdernekleri.wordpress.com/sanat/ibrahim-balabanin-eserleri-ve-hayati> sayfasından erişilmiştir.

Resim 9-10. Nedim Günsür, *Kızamık Eskizleri*, Ayan, A. (2006). *Nedim Günsür retrospektif sergisi* (1. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Resim 11. Nedim Günsür, *Kızamık*, Ayan, A. (2006). *Nedim Günsür retrospektif sergisi* (1. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Throughout the history, epidemic illnesses have become the common problem of the world and the societies and they are seen as a serious problem which effect people no matter what their language, religion and race is. Authors, poets and painters have created literal and visual works. There are some states that approach the subject with religious belief and there are also some states that approach the subject strategically and politically with a medical and scientific view. The epidemic called “Black Death, Black Plague and Great Plague” that appeared in the 14th century in Europe caused a big loss of lives and resulted in the death of about two hundred millions of people. The epidemic that came out in China moved to Europe via trade routes and it became effective here.

When the events and facts that became the subject for artistic expression are analyzed from the artists’ point of view, it is possible to see the reflections that give birth to emotions such as joy, sadness, mourning and despair. No matter which style the artists use to express themselves, they will be share the pain of the society or the world they belong to and they will give the same feeling to the societies. Artists are people who feel the joy and pain of the society to the world they belong to. Epidemic illnesses have inflicted a deep wound in the world. In this sense, it is seen as a necessity to analyze the works about the epidemic in the painting art.

It would not be wrong to talk about some special emotions and events that effect artist’s creativity and that constitute a source for the works of art and their effects on individuals. Because the traces and the emotions in people’s spirits affect their lives so tragedies and the traces of past lives don’t live the artist alone and they are reflected on artists’s works. After the epidemics that result in a social questioning, it is possible to see their reflection on the art of painting.

Famous German painter Albrecht Dürer (1471-1528) is the third child that was born his family but the first one that can survive. His mother, who died when she was sixty three years old, gave birth to eighteen babies but only three of them could survive and the others died when they were nursing or when they were children. People died because of poor nutrition, monotype nutrition, smallpox, dysentery, typhus, eclampsia, the flu, tuberculosis, the measles, whooping cough and the plague until the 18th century. It is not surprising that famous Swiss painter Arnold Böcklin (1827-1901) painted pictures that affected his German colleagues with his allegories that displayed pessimism and bad luck. Because his four sons died when they are at ages between 19 months old and 3.5 years old and his daughter died when she was 7 years old (Namal, 2003 from Kümmel, 1995). Arnold Böcklin (1898) represents plagues as a bad looter that wanders in the streets and that causes death and destruction. The plague leaves the people in the street with to place to run away. In Böcklin’s works, the plague is originated from divine powers; tuberculosis is represented as passion and poverty. Both of the illnesses are as described as diseases in which there is no chance to get better and the possibility of death is certain (Kaptein, Meulenberg, & Murray, 2019). In Turkish painting there are valuable paintings about epidemic. Namık İsmail is one of the important artists.

Namık İsmail worked in Cormon’s workplace in Paris in the years between 1912 and 1914, and when he came to Istanbul for holiday, the World War One began. The artist who went to Caucasian Front as reserve officer caught typhus on duty (Elibal, 1973). Namık İsmail made this illness the subject of his picture. In the work of art, the people who caught this illness are pictured as abandoned to their own fate in a desperate situation. People who carry the people that died because of the illness in coffins to the cemetery are pictured in the left part of the painting. So it is reflected that as much as the wars’ effects on people, the illnesses can also cause bad results for people (Başbuğ, 2009:107). One of the important artists that shaped the Turkish painting is Nedim Günsür. He attached importance to similar sociological events and showed artist awareness just like Namık İsmail.

Nedim Günsür, (Dikili, 1924 İstanbul, 13 Kasım 1994) became interested in painting at his early age as a result of his father’s interest in painting who was a customs official in Dikili. He continued his education first in Afyon and then in İzmir. He began his art education in Bedri Rahmi Workplace in Fine Arts Academy in 1942. He went to Paris with the scholarship of the French government when he finished the academy in 1948 and he continued F. Leger and A Lhote’s workshops. He attended history painters’

group exhibitions. He took part in an On'lar group with his friends he worked with in the workshop. He joined a sightseeing tour that includes Rouen, Le Havze and Honfleur cities with artist Avni Arbaş. When his scholarship ended, he stayed in Paris a little longer with the support of his family. He was inspired by M. Makal's book called "Our Village" and painted his picture "The Measles" in the early 1950s. He attended Turkish artists' exhibition in Warsaw. He joined investigative tours in Marseilles, Nice and Cannes. He opened his first personal exhibiton of his Paris paintings in Istanbul Maya Art Gallery in 1951 and he returned to Turkey in 1952 (Özsezgin, 2010, p. 267). He reflected the pains and problems of his society in his pictures with his socialist realistic style.

Günsür's work "The Measles" is one of the pictures that should be studied in the context of painting and literature relationship. Inspired Ceyhun Atuf Kansu's poem named "The Measles Mourning", the first drafts of this subject were formed in 1950 and it was not forgotten despite of twenty years and after the twenty years of fermenting, it was dealed again and it became a masterpiece in the history of painting. In this picture, there is an incurable tragedy that tells the child death from the measles in a poor Anatolian village covered with snow under a dark sky. The villagers with the seven coffins on their shoulders, helpless and very sad, are walking together and they seem like expressing a silent mourning via Nedim Günsür's brush (Ayan, 2006, p. 30). Nedim Günsür pictured the measles which caused the death of his children and he reflected its painful traces in his picture and it is not different from the European artists' way of handling the subject. The artist shared the pain of the sad people that gathered together and pictured their visual situation with an artist's sensitivity. Artists feel the pain of the society they live in and give an emotional reaction and this is a usual and common situation. So, artists are people who can treat the events with a universal perspective, feel the cultural dynamics and embrace the sources they live on. In this sense, Nedim Günsür could touch the spirit of the society during his whole life and became a mirror with the same sensitiveness. Today, the artistic reflections of the pandemia Covid -19 that influenced the whole world have began to be seen and with the digital exhibitions, arousing social sensitivity is aimed and the point of views of the artists have been evaluated.